

Vida Lleidatana

Any II - Núm. 39

PREU: 35 cèntims

J. GIGÓ

CONSTRUCTOR

Teléfono

427

D'ORDRE

ACADÉMIA LLEIDA

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ

Plaça del
Pintor Morera

Telèfon 9

Vida Lleidatana

Revista quinzenal il·lustrada

ABONAMENT

Ciutat: 2'50 ptes. semestre

Fora: 4'00 ptes. any

Pagament anticipat

Els treballs es publiquen sota la responsabilitat de llurs autors: No es retornen els originals ni s'entaula correspondència sobre ells

Sumari

A la coberta: Bella construcció civil de Gaudí. — Acords a imitar (Editorial). —
 Plànexs antològiques: Narcís Oller. Capítol II de «La Papallona». — El meu
 encenedor, per D. Carrové i Viola. — Pintors a la Lleida del segle XV, per
 Elies Serra i Ràfols. — Balaquer, ciutat de cellu, per A. Bergós i Massó. —
 Hal-Kals, per Joan Duch i Arqués. — La plenitud de les sàbes, per Waldir de
 Marials. — Les publicacions, per P. O. — Refraser, per J. Anyell. — Moments
 de muntanya, per J. D. — El número vinent, extraordinari. — Noticiari.

ACORDS A IMITAR

CONSTATEM amb joia que el Consistori dels Jocs Florals de Barcelona, fidel a la seva tradició benemèrita, s'ha reunit en el casal de la municipalitat designant els Mantenedors que hauran de regir la gaia Festa, la qual, silenciosa o cridanera, tindrà lloc dins la venidora primavera i en dia festívol. Ens ha satisfet veure com res interromp la tasca altíssima, pacientment descabdellada, i àdhuc l'acord de portar a l'antic palau de l'Ardiaca, estotjador avui de tota la vida ciutadana, la documentació interessantíssima que aquells Jocs Florals han produït d'ençà que Milà i Fontanals amb una passió profètica els reinstaurava a mitjans del passat segle.

El fet és revelador. La ciutat de Barcelona que per tota llei d'honoraments és la ciutat Cap i Casal de la terra nostrada, dona cabuda en el seu Arxiu a tota la documentació dels Jocs: discursos, poesies, cants d'amor, gloses de fe i himnes patriòtics, proses diverses, estudis aprofundits; fruits saborosos d'un poble renaixent. Cap pretext podia haver-hi per a que aquest tresor d'espiritualitat i d'ennoblidora ambició restés a mans d'uns quants; havia de posseir-lo una ciutat que per adopció, esdevé la ciutat de tots, puix que a tots ens uneix, dona vida i unitat, i a tots ens simbolitza. Havia d'ésser ella la depositària d'un tresor que glossa i motiva la revifalla espiritual de Catalunya.

Caldria que l'acord arrelés arreu per tal que en tota ciutat catalana hi hagués en els Arxius llurs degudament custodiat i amb facilitats per al seu estudi, tot el patrimoni que lentament s'ha creat entorn dels Jocs Florals, i aquest desig és més gran encara tractant-se de la festa que anyalment celebrava el «Cos d'Adjunts» de Lleida, i que d'ençà uns anys s'ha vist interrompuda.

Voldriem que a l'Arxiu de la Paheria, amb els manuscrits i privilegis d'alts reis s'hi guardessin tots els cants d'amor i d'entusiasme, florits en la Gaia Festa lleidatana, per tal que l'escalf històric que allí hi nia, lligués un passat amb un present i l'esdevenidor.

D'aquesta fàiso el fet revelador barceloní tindria un complement encoratjador que agrairien la llengua, les ciutats i la Catalunya tota, i ensens, tindrien tasca profitosa a fer els qui, fruint d'entrebancs, no porten a terme periòdicament la Festa de la Poesia.

PLANES ANTOLOGIQUES

NARCÍS OLLER

El venerable Narcís Oller és un dels novel·listes de més grapa que ha donat a nostra literatura la renaixença iniciada a començos del segle XIX i que porta com a fita la famosa «Oda» de Bonaventura Carles Aribau. «Villani», «La Papallona», «La Febre d'Or», «Pilar Prim», «La Bofetada» i tantes altres són les obres que l'Oller ens ha donat i que sempre més faran perdurable el seu nom.

Avui l'il·lustre prosista viu una vellesa tota ennoblida no sols per l'edat si que també per les seves activitats que fan segueixi amb dalit la marxa literària de Catalunya i comparteixi amb els Mateu, Ruiz Porta, Guasc, Font i d'altres que integren la «Penya Colom», les esiones de gaudi que una salut escassa li permeten.

«LA PAPALLONA»

CAPITOL II

EN Lluís, a qui es referia la senyora Pepa, estudiava el quart any de Dret, i era, en efecte, simpàtic a tot dir. Poc amic de fer el «xixarello» i de passejar-se enguantat i vestit per entre empentes, com tal es passeja a Barcelona, menys aficionat encara a la vida de saló i de cafè, gaudia allunyant-se dels barris de vernís ciutadà, i quan va raure a la despesa del carrer d'en Roig s'hi trobà com el peix a l'aigua. Veié ben prompte que havia caigut de bon ull a la patrona, que aquells voltants estaven plens de menestraletes eixurides, i quan eixí al balcó del seu estatge i senti grinyolar les llimes, dringar els martells a les encluses i escapar-se de totes les portes d'aquell carrer d'oficis i botiguetes els sorolls discordants del treball, li semblà que li arribava als sentits una alenada de Ripoll, la seva vila nadia, que el rejoventia i li esponjava el cor.

Senzill de tracte, alegre com unes castanyoles i amb més lletra menuda que un breviarí per a tractar a cadascú com el seu geni requeria, prompte es féu l'amo del barri. Entrava i sortia de totes les cases com de la seva, bromejava les mares i de retruc festejava les filles, intervenia en les disputes de veïnats per acabar-les amb algun dels seus acudits, improvisava balls amb els seus companys i les noies veïnes, dins d'una botiga o al menjador de la despesa, al so d'una orgueta que per quatre rals tocava tota una tarda, i acabà per ésser el somni daurat d'aquelles noies. Per allà on ell passava retrunyia l'alegria i esclataven rialletes en tots els llavis,

com fa descloure flors i exhalar aromes el sol en llambregar la campinya.

—Quan el veiem venir, fem: ja ve el vent— li deien de vegades, amb la major franquesa les veïnes; mes el cert és que a totes elles els ballava l'aigua als ulls i que el veïnats en pes li hauria donat la camisa. El sabater li feia per deu pessetes les botines que venia a quinze; la revenedora li donava fruita gaire bé de franc; per a ell eren els primers clavells, els pensaments més grossos que esclataven en els testos d'aquells balcons, i les camises del quart pis del número 8 li feien els colls a ral, a dos rals els punys i el proveïen de corbates a preus inversemblants.

Dins de la casa, cap dels seus companys estava com ell atès i servit: la senyora Pepa es deixava governar per ell; les criades corrien agradoses a la seva cambra en sentir-li demanar qualsevol cosa. En canvi, ell feia els ulls grossos en veure minvar cada dia els terrossos de sucre que s'enduia del cafè i apilonava al seu calaix per fer-ne taronjades; els donava algun diumenge quartets per anar a la funció de la tarda a Romea o a l'Odeon, i fins una que altra vegada havia anat a ballar amb elles al carrer de la Canuda o a la Sala Orient. La seva figura, ben estrebada i no molt alta, com la dels nostres muntanyesos, revelava força i robustesa. La seva manera de vestir senzill, la manera graciosa-ment descuidada de portar el bolet i l'americana, li donaven més aspecte d'artista que d'estudiant de jurisprudència. Tenia el front bombat, i molt sovint els seus cabells, cara-

golats i tossuts, se li despenyaven per ell com les enredadores que coronen els penyals. Els seus ulls negres i esparvillats, com els seus llavis, molsuts i elàstics, eren els més destres esclaus del seu esperit. Quan s'enardia li flamejaven; quan suplicava se li omplien de suau dolcesa. No mirava ni escoltava que no se li arrufés o clogués el nas, ni més ni menys que si per a ell el so, la llum, les mateixes idees anessin carregades d'olors, o com si la seva extremada sensibilitat es commoqués a les vibracions de la matèria, imperceptibles per als altres.

Estava vist que el seu geni valia més que la caixa d'un banquer. Quan arribava a Barcelona algú de la seva família i el trobava tan ben proveït de roba i de calçat sense enviar a casa grans comptes, no sabia explicar-se el miracle. Ell responia que s'expliquessin com va, tan net i ben planxat el soldat que sap entendre's, i acabava la resposta amb una rialla plena de simpàtica endiestradura.

—Ells són «quintos» de la milícia armada; jo ho soc de la togada; heu's aquí el misteri.

—A voltes els sorprenia encara més compareixent a la fonda amb bitllets per als teatres o amb un cotxe per anar a passejar, que al deixar-los ningú pagava. Treia el primer de les amistats que tenia entre els fundadors de les societats dramàtiques, i quant al cotxe ell se les entenia amb un cotxer de plaça que vivia en aquell carrer.

La seva simpàtia era de tal llei que arribava a ofegar l'enveja dels seus companys. Prou veien que en aquells dominis eren postergats, jugant tot el més el paper de comparses; mes com que a la vegada se sentien atrets pel seu encís, no li donaven la culpa ni sabien a qui donar-la. Allí no hi havia artífici, ni afany de preponderar: era la naturalesa que s'imposava, i qui culpa la naturalesa? Per altra part, En Lluís els atenia sempre, els estimava de cor i, lluny de menysprear-los o de prescindir d'ells, els feia compartir les seves distraccions i gustos.

Només amb dos companys no sabia lligar del tot: el senyor Ignasi, home sorrut que no s'hi pensava gens en passar-se tot un dinar sense badar boca, i en Tomàs Llassada, al qual solien motejar d'«americà» tots els de la despesa, només que perquè, de noi, havia estat a Amèrica, on l'estafa del seu pare

hagué d'emigrar, pogué redimir el seu nom i acabà per fer-s'hi ric.

Desitjós que el seu fill pogués un dia millorar el conreu dels seus «ingenios», l'havia enviat aquí a estudiar la carrera d'enginyer industrial; mes, potser per allò que els tests s'assemblen a les olles, en Tomaset duia camí de deixar la carretera i perdre's per viarany de mala fi. El seu pare, que un cop ric no tenia perquè enfrenar la seva prodigalitat innata, no escatimava res a l'estudiant que era la nina del seu ull, esperant que tal comportament fora degudament recompensat. Mes, per dissort, En Tomaset li «ixí un epícuri de primera, ben poc disposat a fer tot allò que no li vingués de gust. Gens inclinat als llibres, ni es prengué la molèstia d'esbrinar on parava l'Escola; el primer amic que trobà a Barcelona l'emmenà al cafè de França per jugar al billar, la seva diversió més volguda, i allí perdia la major part del temps i dels diners. Estroncada la font dels sentiments pel gel de les seves doctrines, no s'encaparrava gens ni gota a complir els seus sagrats deures; fred de geni com ell sol, mai s'enfadava amb ningú, tot treient els altres de pollaguera amb la seva mitja rialla de caretà grega, que semblava haver-se fossilitzat ja en el seu rostre rebegut i de color de mòmia. Es comprèn que aquest temperament d'anticipada vellesa no podia avenir-se amb els hàbits i pensaments d'aquella «pallona» esbojarrada, tot jovesa, tot sentiment, espontaneïtat, i així molt sovint hi havia entre els dos greus retopaments, dels quals eixia sempre amb les mans al cap el qui més cor tenia. En Tomàs parlava de la dona com d'una màquina; En Lluís reganyant de dents, li evocava, amb la imprudència dels pocs anys, el record de la seva mare, i mentre s'espantava d'haver-ho fet, en aixecar els ulls topava amb la rialleta imperforable del seu contrincant, que per completar la resposta aixecava les espatlles amb sarcàstica indiferència. Quan sentia contar les bromes de bona llei d'en Lluís amb les noies del veïnat, el tractava de manso i el compadía. Ell i el senyor Ignasi eren els únics que no prenen part en tot aquell enrenou.

Mes, com que tots els genis estan tallats a facetes i una de les més marcades d'En To-

màs era la d'ésser, quan volia, molt divertit, en no tractant-se de gustos contraposats, en Lluís, ardent admirador de l'enginy, ja abraçava l'americà per l'esquena i li tocava el botet per escoltar-lo i aplaudir-lo. Al cap i a la fi, si en Tomàs era esclau de la fredor de cor, En Lluís ho era de la vehemència dels seus entusiasmes, i si tota la seva simpatia depenia d'aquella generosa disbauxa d'alegria i atordiment, els efectes de la seva conducta moltes vegades eren tan dolents com els de la d'en Tomàs. Be podien perdonar-se l'un a l'altre.

—Què saps tu? Què saps tu, si en la vida no t'has pres la molèstia de prendre res amb formalitat! —feia l'americà quan veia combatre les seves teories per En Lluís.

—Oh, com tu t'has escarraçat tant a estudiar!

—Si tal no he fet, he pensat molt més que tu, «mestre foguerades». —Aquest era el renom amb què el batejava.

—Visca la modèstia!

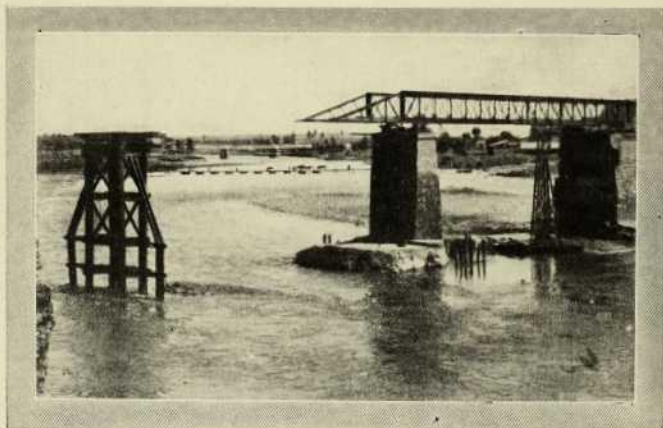
—La modèstia és un de tants fingiments que sols poden enlluernar la gent lleugera.

No hi ha ningú lliure de vanitat, tothom estima més el seu propi valer que el dels altres. La vanitat absoluta és censurable perquè ningú ho reuneix tot; però la vanitat relativa, com la meua, de creure que tinc més món que tu, més serenitat de judici que tu, és tan llegítima com la teua de creure que tens més sentiment.

—Vaja, ja tornem a les filosofies de sempre?... —acabava per fer En Lluís. Anem, anem, que avui t'acompanyaré a fer una partida de caramboles.

I com que ordinàriament aqueixes discussions tenien lloc als postres, l'hora dels corolaris de la conversa que ha estat tema del dinar, s'aixecaven de taula amb els altres estudiants i sortien plegats, deixant el servei i la senyora Pepa entretinguda en comentaris de sentiment, sempre propicis a en Lluís, sempre contraris a l'americà. El senyor Ignasi, mentrestant, amb el diari al nas, el colze a taula, tranquil com si estés sol, s'informava de la política i assaboria les delícies de l'únic cigar que es permetia fumar els dies de feina.

NARCÍS OLLER.

Efectes de la riuada de l'any 1907. El vell pont tal com quedà després de la magna crescuda del riu.

EL MEU ENCENEDOR

TINC un encenedor d'aquests que s'ha de rascar per a encendre el ble. Es un aparell sense pretensions, petit i pla. Puc portar-lo a la butxaca sense ésser notat per ningú, ni per mi mateix, ja que a voltes he de butxaquejar una estona per trobar-lo.

Vaig comprar-lo, deu fer uns vuit anys, a un amic que en venia d'amagat. Me'n féu pagar tres rals i em garantí que m'aniria bé tota la vida. Jo sóc crèdul amb els amics i vàrem fer tracte. No em tinc de penedir de la compra. L'encenedor m'ha fet molta bondat, tota la bondat que pot fer un encenedor que valgué tres rals. S'encèn sovint, particularment en un local tancat; no sempre que jo voldria, és clar, però tampoc cal ésser exigent amb trastets d'aquesta mena. Amb tres o quatre rascades fortes obtinc una flameta que dona gust. De vegades en necessita vuit de rascades, de vegades setze, si voleu; amb tot, no falla mai. Quan comprèn que ja em comença a fer mal el dit de tan rascar, l'espurna i el ble es posen d'acord i aquí tens flama. Mai, allò que es diu mai, m'ha donat el disgust de no encendre's.

Un dia em trobava al cine amb dos amics. Jo ja sé que al cine hom no hi pot fumar i els meus amics també ho sabien tan bé com jo. En els pobles, però, no es fila prim i si es té la precaució d'encendre la cigarreta quan els llums són encesos i es llença el fum per sota les butaques del davant, pot constar que no fumeu. Demés que nosaltres érem als rengles primers i no teníem altre veïnatge que la jovenalla. Tot això són atenuants que cal tenir presents.

Els meus amics no portaven llumins; mai com aquell dia m'hauré de plànyer del tarannà distret, més encara, deixat, dels dos amics. Qui els fa ésser fumadors si han de des-

cuidar-se d'un element tan essencial com els llumins? A qui se li acut d'anar pel món sense llumins? Ara, suposeu que jo no hagués portat el meu encenedor, què hauria passat? Doncs, senzillament, que no hauríem fumats. I, estaria bé, això? Estaria bé que si jo no hagués posseït un encenedor haguéssim tingut de deixar de fumar? Si ells fossin previsors portarien sempre un encenedor a la butxaca i no anirien a la bona de Déu. Encara s'atreveixen a dir-me que com sabien que jo portava encenedor no havien comprat llumins.

Caragolàrem les cigarretes i vaig treure el meu encenedor. Un digué que estaria bé que no s'encengués. L'altre hi afegí que feia una juguesca que no s'encendria. Vaig somriure com volent dir:—què poc sabeu ço que és el meu encenedor!. I em vaig posar a rascar, primer pausadament; ara adreçant el ble, adés aplanant-lo, tirant-lo a la dreta, tirant-lo a l'esquerra. Vaig fer les divuit o vint rascades reglamentàries. Un assegurà que no reeixiria; l'altre augmentà la juguesca. Jo no podia avenir-me a la idea que el meu encenedor fallés; vuit anys d'experiència per a arribar a una claudicació tan lamentable? No, no podia ésser. I vaig continuar rasant com un boig, amb una fúria terrible. Talment haurien dit que entre les mans hi tenia una roda d'esmolar. Però, res. No en vaig sortir.

Ferit de l'amor propi hauria llençat la cigarreta. No volia fumar. Estava empipat. Els amics, però, trobaren un llumí i encenguérem.

En arribant a casa vaig descarregar la molla que subjecta la pedra. No hi havia res d'anormal. Si posés la pedra a l'inravés?—vaig pensar. Així ho vaig fer. I, el que són les coses, s'encengué a la primera rascada.

D. CARROVÉ I VIOLA.

PINTORS A LA LLEIDA DEL SEGLE XV

A l'arxiu de la Paheria, en ocasions diverses, es troben referències, de vegades molt breus, altres més concretes, sobre alguns pintors, lleidatans o no, que treballaren en la ciutat durant el dit segle. Algún d'ells pot ésser l'autor del retaule de la Paheria, de la mateixa manera que ho pot ésser un altre que no hagi deixat rastre en l'arxiu. Per això val més abstenir-se d'hipòtesis aventurades.

En primer lloc trobem referència del *retaule de l'ofici de Mustaçaf*. Aquest era un funcionari municipal que tenia encomanada la policia dels mercats i també la lleva dels impostos que els gravaven. Aquest càrrec o ofici, tenia el seu despatx o «lotgeta», a la casa de la Paheria. I per una reclamació del «síndic» o procurador de la ciutat, ens enterem de l'existència d'un retaule dedicat a St. Miquel, que s'hi posà vers l'any 1443.

La reclamació i l'acord subsegüent són de 21 de juliol de 1444 i diuen així:

«Al fet del Retaule de Sant Miquel, lo qual en Jacme ferrer, òlim Mustaçaf, havie posat en la lotgeta del dit ofici de Mustaçaf. E puixs l'on havie levat. E per açò lo dit Síndich de la present ciutat li havia donada demanda a la taula. Actès que lo dit òlim Mustaçaf, personalment compart devant lo present consell general, ha proferit e promès de tornar lo dit Retaule de Sent Miquel en la dita lotgeta. Encara quey fara sos guarda polvos ab lo senyal Real e de la Ciutat e baix ab sos senyals, de aci a la festa de Santa Maria d'agost pus prop venidera. Acorda e delibera lo present consell general que lo dit Síndich, attesa la dita proferta e prometença feta per lo dit Jacme ferrer del dit Retaule, que ab gràcia de Deu Renuncie lo dit Síndich a la dita demanda e Instancia. Lo qual dit Síndich aquí present, de continuent volent exseguir la voluntat del dit consell general. Renuncia a la dita demanda e instancia.» I encara el Consell pren un altre acord curiós «e més anant acorda...

que quiscún Mustaçaf hage e sie tengut fer son senyal dins la dita lotgeta. En tal guisa que sia memoria dels Mustaçafs que seran stats del temps que la dita lotgeta és stada feta en avant.» (1).

Si bé no podem deduir gran cosa respecte a com fos el retaule, sembla que seria cosa modesta, donació particular de l'oficial municipal que es compromet a tornar-lo millorat. No tenia encara el guardapols o sia el marc i potser no hi havia altra «historia» que la de St. Miquel. Degué guanyar molt amb el guardapols, ornat amb els senyals (escuts) del Rei i de la Ciutat i encara amb els privatis de cada un dels mustaçafs esdevenidors. L'autor de la pintura, ¿no podria ésser el mateix Jacme Ferrer? Si llegiem al peu de la lletra, així ho sembla, però seria arriscat donar per segur que s'ha d'entendre d'aquesta manera. Cal remarcar, però, una cosa: aquest retaule contribuï tal vegada a excitar el desig dels pahers de posseir-ne un de propi del seu «ofici», com el tingueren per aquells mateixos anys els consellers de Barcelona.

Ara tornem uns quants anys enrera, en 1439. El consell general tingut el dia 23 de novembre d'aquest any, prengué aquest curiós acord: «E més consentí e donà llicència lo present consell general a'n Pere texidor e a'n Jacme ferrer pintors, que dalt sobre la sala de la Paheria puguen pintar e tenir Retaules. Axí que hagen a tenir netes les cases dalt, no faent dan algu. E aço a beneplacit del dit consell e de la Ciutat» (2).

L'acord és força singular, però per més que buscàrem quelcom més que hi poguéssim tenir relació, ja no se'n tornà a ocupar el consell. Sembla que la ciutat cedeix uns locals, situats precisament damunt de la sala principal de la casa de la Paheria, a uns

(1) Arxiu de la Paheria, Consells 1444-45, f. 17. També es parla del mateix sense afegir-hi res, al consell de 7 de juliol del mateix any.

(2) Id., ibid. Consells 1439-40; 23 novembre.

pintors, per a servir de taller o obrador del seu art. Cal tenir en compte que la sala de la casa de la Pàteria no correspondria pas probablement al lloc que ocupava darrerament el Saló de sessions, íntimament lligat a la façana clàssica de la Banqueta, sinó que tot al contrari, devia ocupar la crugia principal de la casa, la dels magnífics finestrals de la plaça de la Pàteria. Així els locals cedits als pintors, correspondrien precisament a la porxada mutilada que els actuals treballs de demolició han posat al descobert, ja que es troba precisament damunt del que seria la sala principal. La cessió degué ésser gràcia, ja que d'altra manera prou s'hauria fet constar expressament, tant més quant es dona la condició de no fer desperfectes en l'alberg.

¿Quins motius tindria la ciutat per mostrar-se així generosa amb aquests artistes i donar-los aquestes facilitats extraordinàries? Tot seguit s'acudeix que tal volta treballaven per compte de la Ciutat. És possible, però la manera com hom dona el permís ens fa semblar que en tot cas també se'ls autoritza per a pintar amb altres finalitats: es parla de retaules en plural i vagament. El motiu, doncs, pot cercar-se millor en el desig de protegir aquesta art suntuària

i religiosa. Altra cosa es pot deduir: que aquests pintors serien forasters, que treballaren a Lleida tal volta només temporalment i que no n'hauria d'altres ja establerts en la ciutat, puix així es protegia als forasters.

Dels retaules que pintaren aquests artistes, ¿n'hi pot haver algun que sigui dels que ja coneixem? Les dates no semblen afavorir-ho: la llicència aquesta, és de novembre de 1439; el retaule del mustaçaf, degué pintar-se vers 1443; el dels Pahers vers 1453. Hi ha possibilitat, pel que fa al primer dels esmentats retaules, ajudada per una coincidència que cal anotar, tingui la vàlua que tingui: el mustaçaf que «havia posat» el retaule de St. Miquel i que prometé «quey farà sos guarda polsos» es deia Jacme Ferrer, ni més ni menys que un dels pintors de 1439. Desgraciadament no hem trobat res més que ens permeti identificar aquestes persones

Retaule de la Mare de Déu dels Desemparats, de la capella del mateix nom, a l'església de St. Llorenç.

Cl. Arxlu Mas.

i aquesta coincidència no és pas prou concloent perquè el nom Ferrer i el prenom Jaume eren aleshores encara més vulgars del que ara són, tot i ésser-ho molt.

Encara tenim una referència solta; amb motiu de treballs d'empedrament de carrers hom nomena un «Jaume lo pintor» que vivia prop de la plaça de la Cadena, vers el

cap damunt del carrer de Cavallers. La data és 24 octubre de 1453 (1). Notem de passada que és el mateix prenom del pintor i del mustaça de què acabem de parlar i la data la que hem admès pel retaule de la Paheria.

De tota manera, com delem l'altre dia, qualsevol d'aquests pintors pot ésser l'autor d'aquest retaule amb més probabilitats que Domènec Sans, ciutadà de Lleida i veí de Barcelona en 1479.

Aquests són els noms dels pintors que trobem a Lleida, al segle XV. Del segle XIV se'n coneixen d'altres: com el mateix Ferrer Bassa, l'autor dels frescos de Pedralbes, qui treballà fent uns retaules per a la Capella dels Montcades en la nostra Seu vella (2); i com el barceloní Ballabriga, treballant en un retaule de l'Almoïna, de la mateixa Seu (3).

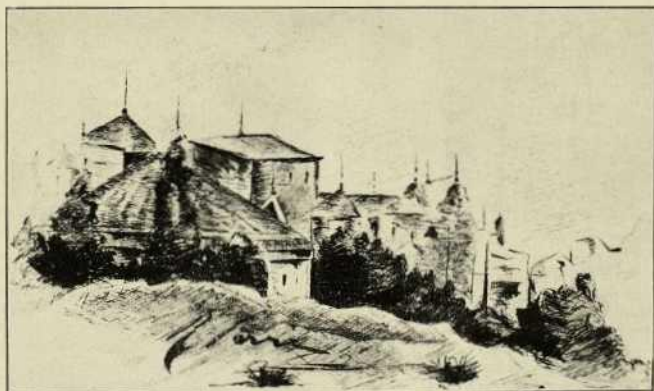
(1) ARJÚ de la Paheria. *Prohomenies* 1453-58, f. 12.

(2) PUIGIARÍ, *Noticias de algunos artistas catalanes inéditos*. Any 1941.

(3) DR. G. VA, a la *Página artística de La Seu de Catalunya* i GARCIA, *Trescentistes*. Any 1988.

Aquestes obres són perdudes. Però en canvi ens en resta una altra sense cap documentació, el retaule d'una de les capelles de la parròquia de Sant Llorenç, la nomenada avui dia, de la Mare de Déu dels Desemparats. Tal volta, a base d'algunes indicacions heràldiques hom podria assajar qualche hipòtesi sobre la data, que de tota manera sembla que cal incloure en el segle XV. En reproduïm la peça central, força bella on es veu la Verge amb el Nen, que protegeix sota el seu mantell nombrosos sants d'ambdós sexes, alguns amb vestits eclesiàstics, i a més a més un personatge tocat amb corona que es distingeix dels sants per no estar nimbat com ells. Deu ésser el donador, que es féu representar, com era costum, agenollat en posició orant als peus de Santa Maria. Res més podem dir d'aquest retaule ja que les pèssimes condicions de llum del lloc on es troba, ens impediren fer-ne oportunament un estudi més detingut, tal com es mereix.

ELIES SERRA I RÁFOLS.

APUNT A LA PLOMA

PER E. FARRÉ.

Vista de Balaguer des de Santa Maria.

BALAGUER, CIUTAT DE CALIU

L'encís de Balaguer és el de la ciutat que en mig de totes les influències, servei, fidelíssima, un caliu. Sentim per Balaguer gran afecte; els seus carrers rampants i amagadissos, els porxats, les placetes vergonyants, i l'imponent Mercadal; la muralla que tanca la ciutat per la banda Nord recorda la grandesa passada, i la protegeix encara dels mals vents; l'escaient campanar de Santa Maria tot assoleiat, i el Segre, que allí deixa sentir el brujit del seu poder, ens parlen de la terra i de les coses nostrades amb molta més braó i puresa que altres llocs.

Aquesta estimació sense reserves ve influenciada sens dubte pels records de grans esclats i pel fet de posseir la població un sabor de pa de casa i una germanor i semblança tan gran amb Lleida, que hom s'hi sent concludatà, i tant més, per trobar a Balaguer un estol de joves oberts a tota captivadora espiritualitat.

Poques ciutats podrien, com Balaguer, mostrar aquest eixam d'assenyats inquietadors; sembla talment que la seva enlairada ambició ve forjada per ancestrals grandeses i tristes defallences. El caliu balaguerí és del tot exemplar: poetes, artistes, versaires, músics, artífexs de la mà i de l'intel·ligència, tots hi tenen seient i tots hi estan representats per valors gens vulgars, i fins els místics ho completen deixant sentir indirectament l'agre-dolç de les seves meditacions i llarga concentració. Una revisió de la tasca cultural i ciutadana de Balaguer en el que va de segle, ens diria clarament com han treballat i amb quina traça i profit per l'esperit; cal repassar solament la sèrie de publicacions que han fruitat, i si personalitzar no fos sempre menyspreable i haguéssim de dir els qui tan noblement treballen, prou donaríem els noms, però, abastament en consta que en sentirien desgrat, com desgrat sent aquell qui amb passió, cobeja una esperança o cuida un neguit altíssim i en mig d'aquesta tasca és distret amb el crit de son nom o amb la niciesa d'una pregunta indiscreta. El caliu de Balaguer, és mantingut en una tònica de planera senzillesa que el fan doblement agradós, i a més l'enforteixen amb revisions constants que donen una agilitat a la pensa i una enteresa a la voluntat motivadores en son dia, i així s'apunta

avui, d'homes forts que necessàriament hauran de triomfar per tal com la llur robustesa ve assaonada de treball pacient i d'ambició de milloria.

Plau-nos adreçar la salutació germanívola i el testimoni de nostra admiració als bons amics balaguerins, amb motiu de l'estada que suara ha fet a Lleida un d'aquells elements per tal de donar-hi un concert en nostre Ateneu, i que, junt amb els altres, fan possible pugui dir-se que «Balaguer és ciutat de caliu» que li dóna fesomia i crida l'afecte, mentre es prepara a donar al reneixement nostrat homes eminents que gloriïn per sempre més la col·lectivitat a la qual pertanyen.

A. BERGÓS I MASSÓ.

La Plaça Mercadal, de Balaguer, en dia de fira.

HAI-KAIS

Cau un robí
dels teus ulls. I tremola
en el teu sí.

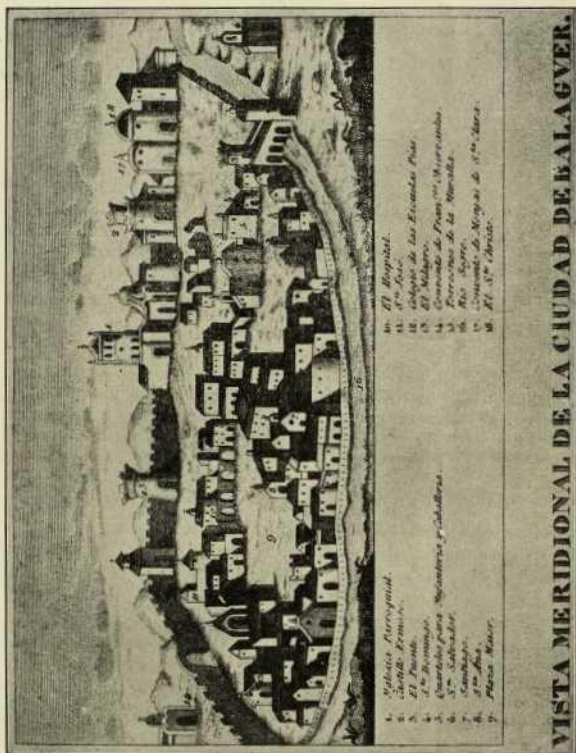
Fulla aturada,
en el sol que la daura,
és ta mirada.

Ets branca gràcil.
El teu somris, és l'ombra
de la flor fràgil.

Llum de mati,
que en el cant de l'alosa
és un tremir.

Què vol l'ocell
que als teus llavis venia?
El fruit novell?

JOAN DUCH I ARQUÉS.

LA PLENITUD DE LES SABES

Si voleu admirar meravelles arrepareu concirosament la natura. Els rosers de vora els camins de l'hort humil de casa ja són en ple migdia del seu florir. Però si ara són gais i encisaires, enflairats i seduïdors, no ho eren mesades enrera. Per allà a l'hivern dormien..., gairebé eren morts: els seus branquillons eren llenya seca en terra mig esbargida i les seves soques mig xollades d'escorça. La lletjor els posseïa. La seva ànima, però, la seva vida, que ço i allò és la saba, feinexava de debó. Sapigueu que feia. Quan la tardor esgrogueïda com la faç d'un ètic li ofegà les darreres poncelles, quan les tramontanes li arrabassaren les darreres fulles i quan les mulles enfredolides de Sant Andreu l'estraferen mig esclatant-li les branques i despulladament sortint-li només les corbes de ses espines, restà gairebé sense una gota de saba; i aquesta poqueta i afeblida es retirà endins i més endins fins entaforar-se en les venes de les arrels i encongir-se en les tebiors de sota terra. L'hivernada vingué; i amb anelles de glaç cuidava ofegar-lo de tan fortament que l'estrenyia. Ço no fou assolit per l'enemic de la vida. La qual arraulida en el cor de les arrels era a xopluc dels tirs de les gelades occidors. Prou gosaren aquestes daval·lar terra avall, però només assoliren badar la llenca de terra de damunt en trencades clivelles; perquè si més al fons es ficaven la tebior del si fe-

cund de la natura les fonia, les anoreava transformant el gel ofegaire i botxí, en regalims d'aigua clara i amorosivola. La saba dels rosers amb aquesta cosa s'enriquí car les humitats aquelles begudes foren per les ramades d'arrels seves, blanques com la llet i exteses com una cabellera virginal. Cadascuna de les gotes passada per l'alambí de l'arrelada esdevenia de saba, i aquesta en embranzida i aquesta en gosadia de triomf. I tanta de saba assolí que se'n tornà d'ella sadollada, curulla, plena, com un càntir oblidat sota el rajar de la font abundosa per la minyona que propet de les aigües troba son estimat. I de tant ple com en fou, es vessà: i fou son vessament, d'abillar-se novament de satinada escorça fina, d'esponerar-se en fullam esmaragdí i de brodar-se amb capdells de sedes porprals que demà foren les roses sangonantes i de flama abrاندada. Però sia sabut també com l'esclatada de la vida no s'oblida pas d'afavorir els branquillons i soca del roser de la colla de corbes de punyida d'acer. La qual cosa té molta de significació, car la revinguda de la plenitud de la saba és un fet psicològic que esdevé en els cors, en les ànimes, en les famílies, en els pobles i més en les encontrades com Catalunya, que són plenes d'esperit, d'ideals ennoblidors, que vol dir activitat, avançament, daler i gosadia per assolir un més enllà beneït.

WALDIR DE MARIALS.

LES PUBLICACIONS

TAULA DE LLETRES VALENCIANES, número 2, corresponent al mes de novembre. —Heu's ací com per mitjà d'aquesta novella i ja meritíssima publicació els nostres germans de València es reintegren a la cultura vernacular. Cal obrir els braços als lloables intents i ajudar-los en quant poguem i com més millor.

Sobresurt en aquest número el treball aportat per Pasqual Asins, a propòsit del centenari de Frederic Mistral, del qual són les següents línies:

Quan F. Mistral, el poeta de la Provença, refusava l'apreciació d'un lloc a l'Acadèmia Francesa responent, ufa, que ja el tenia a l'Acadèmia d'Arles, ¡com giravoltaria els ulls al cel ubriac de passió per la seva terra!

Havia sofrit la mofa més indigna dels intel·lectuals de París. L'havien tret a les taules com un personatge molieresc, cantant, farxendós, en ridícules versades als papes i emperadors provençals que eren la glòria del poble. Mes ell, el Poeta, indiferent a tot, en el seu mas de Maillane cizellava i pulia les seves inquietuds espirituals meravelloses — les de refer la seva pàtria — en la gloriosa llengua d'or.

Píleres i píleres de garbes rosses de blat sobre l'era. La llunyana i mal lloida cançó de la mar i la dels masovers, d'un regust camperol, batent, a favor de l'airel del cap vespre.

Ell, el Poeta, medita. Potser en París?

Potser construeix un bell conte dels reis que caminen pels florits caminets d'Arles?

O bé compadeix, eternit, a Logouvé, el secretari pèrcu de l'Acadèmia Francesa aleshores, enfurit per la negativa?

El cert és que Mistral no anà a l'Acadèmia perquè, ja ho hem dit. Ell era el poeta i no un poeta. I el poeta sense afectació realitza els fets més transcendents.

Així, malgrat no haver estat l'iniciador del renaixement literari provençal — la glòria del qual fou reservada a Roumanille —, Mistral, que des dels dotze anys havia sentit el desig de refer sa casa, referent el llenguatge natural quan en l'any 1904, en la daurada plenitud, se li concedí el premi Nobel de la literatura, compra el palau de Laval Castellane — amb els dos cents mil francs del premi — i funda el museu i l'estudi de la terra provençal, com si redacés el darrer vers de *Mireia* o de *Calendau*. El poema de la jovesa i el de la plenitud, pels quals Lamartine el compara a Virgili i a Homer, i Daudet — que els tradueix al francès — es baralla a les redaccions.

Dos fets, els comentats, que valen per a la immortalitat.

Afegeix després, davant la proximitat del centenari del seu naixement, que s'escau l'any 1930:

El Consistori dels felibres celebra a Montpeller reunions solemnes i en sessió a la que assistiren vint-i-sis majors i delegats del cos de mantenedors han establert les cerimònies a realitzar en honorament del poeta.

A França s'emetrà un segell postal amb l'imatge de Mistral a Marsella, capítol de l'imperi del sol, haurà d'erigir-se un monument simbòlic. Es preparen edicions populars de *Mireia* i de *Calendau* i la reedició del gran diccionari provençal del poeta.

Finalment escriu aquestes paraules amarares d'un desig de comprensió que ens és comú:

Passaran sonant cembals i mandolines al rim de les tarantelles, tot cantant ses alegries, els trovadors de la Provença, germans de més enllà les muntanyes esblanquides.

Que repiquin els cascabels de nostre goig en el cor mundial.

Comprensió i afecte per a aquest esdeveniment que tant ens interessa.

REVISTA D'OLOT, número 22. Octubre de 1927. — Nodrit text i escollit alhora, amb reproduccions fotogràfiques escaients. Sumari: Iniciativa lloable; a propòsit de l'Escola Olotina. — Panorama, Ramon Pla i Coral. — Nocturn, Max Jacob. — O l'amiga, ets llunya... i A un retrat, Josep Carner i Garriga. — L'espant nocturn, Josep M^a. de Garganta. — Lletres franceses, M. M. Solveig. — L'expedició C-4 del XIV Congrés Geològic Internacional a la zona volcànica Olot-Girona, Dr. J. Marcet i Riba. — Llibres i publicacions, Joan de Garganta, J. M. M., Rp. i Antoni Dot i Arxé. — Tarda de Tots Sants, Pere Verdaguer, prev. — Cròniques d'art. — D'ací i d'allà.

CIUTAT, número 14. Manresa, juliol-setembre de 1927. — Aquesta publicació d'art i cultura que tant honora les lletres catalanes i que justament és reputada com a obra definitiva, ens ofereix, en el número que motiven aquests brevíssims comentaris, un aplec de treballs tan sumament interessants que bé mereixerien ésser elogiats amb més amplitud del que la nostra insuficiència ens permet.

A seguit del pòrtic, Ll. Nicolau d'Oliver omlpe tres planes parlant de la «Crisi de Llibertat: De la democràcia i de l'autocràcia»;

Joaquim Sarret i Arbós hi aporta un estudi històric sobre «L'origen de la ciutat de Manresa», de bona factura; Hoffmannstal hi és acullit amb la traducció d'una de les seves poesies; els «Medallons», de Tomàs Roig i Llop, hi són continuats amb la mateixa gràcia i encís dels que els precediren. Fidel Riu, publica una prosa, «El poema de la font», de vigorosa intensitat literària; «La vida artística» és la col·laboració que hi té Rafael Benet, el distingit crític i pintor. El gra fort d'aquest número, però, el constitueix la ressenya del viatge d'estudi que féu al Rí l'eminent botànic P. Font i Quer, il·lustrat amb profusió de gravats.

Hi ha encara un article que signa A. Escasans, a propòsit de Cristòfor de Domènec i de les crítiques que el seu traspàs, recent, ha suscitat entre periòdics de les més oposades tendències.

A més, els noms de Josep Calveras, S. J., R. Martí Farreras, Jaume Closa i Joan Alsina, es fan prou dignes d'allargar molt més aquestes notes, si això no ens fos del tot impossible.

EL AUTONOMISTA, Suplemento literario. Girona, octubre 1927.—Sota la direcció de Dàrius Rahola, ha editat aquest diari el suplement literari que ens ocupa, de fort interès i cuidada presentació i que, entre altres treballs en català que insereix, hi ha una notable prosa de Joaquim Ruyra, que obre aquest suplement.

REVISTA DEL CENTRE DE LECTURA DE REUS, número 173, corresponent a setembre de 1927.—Insereix i són dignes de remarcar-se: «La forma Romani Imperii», per Josep de C. Serra Ràfols.—«Capitol francès a Reus», per Eduard Toda.—«Catalogació d'avençs i coves de la vall del riu Brugent, per Josep Iglésias.

POBLE NOU, número 65.—Conserva el to que la fa una revista pulcra i agradable.

REFRANER

XXVIII

Lo que més val

- 1.—Val més requesta, que bona mercaderia.
- 2.—Val més ser pobre honrat, que ric desbaratat.
- 3.—Val més un gust que cent llures.
- 4.—Val més honra que diners.
- 5.—Val més enveja que compassió.
- 6.—Val més passar per capò i viure més temps.
- 7.—Val més dir xo que arri.
- 8.—Val més orella de tocino que de ruc.
- 9.—Val més bon vagant, que bona retoria.
- 10.—Val més una lloseta al plat, que una perdiu volant.
- 11.—Val més saber, que haver.
- 12.—Val més deure tota la vida que negar un fet.
- 13.—Val més una hora de festejar, que dos de treballar.
- 14.—Val més pa sec amb amor, que gallines amb rencor.
- 15.—Val més ser pam que cana.
- 16.—Val més ser cap de lluç, que cua d'austruç.
- 17.—Val més casar que cremar.
- 18.—Val més tenir que penedir.
- 19.—Val més traça que força.
- 20.—Val més un ocell a la mà, que dos que en vegis volà.
- 21.—Val més ser cap d'arengada, que cua de rajada.
- 22.—Val més ciència que diners.
- 23.—Val més enraonar amb la monja que amb el torn.
- 24.—Val més poc que res.
- 25.—Val més poc i bo, que molt i dolent.

J. ANYELL.

MOMENTS DE MUNTANYA

Podriem dir que a primers de setembre la muntanya es retroba. Han fugit, a les primeres plujes, els veranejants que donaven al al poble una fesomia tota exòtica. Ara, la plaça, resta sola i amarada de sol. I el poble quiet i silenciós reprèn el seu ritme.

El bestiar deixa l'alta muntanya ja batejada per la neu, i davallen els ramats d'ovelles al compàs pausat i melangiós de l'exode. I marxen avall, avall, cap al pla, al costat de l'aigua dringant del Balira, tot deixant un rastre de pols que el sol daura com un núvol de melancolia de l'estiu que fuig.

Però el poble no desmala. El sol, ara, és més clar que mai, les cires més netes després de les plujes, la muntanya mostra a flor de pell els carreus lluent de les torrentades. Els pins diríeu que tremolen de goig!

Mireu quins dies més clars i transparents! La llum s'amaga jolosa sota l'arcada dels ponts! I ara que l'hora convida veniu, si us plau, fins el passeig silenciós dels salzers. D'ací estant, podreu posseir tota la muntanya fins a l'horitzó. Podreu contar tots els pins, un a un, com les estrelles en la nit blanca.

L'hora té una agudes a penetrant. El so de les esquelles us porta una musica dolça i trencadissa: remor de flors que l'aura trenca, diríeu, tot acceptant amb inconsciència la imatge que abans hauríeu dit facciosa.

Si teniu, davant els ulls, un llibre del qual heu encetat la lectura, tanqueu el llibre. I escolteu devotament tota la meravella tardoral de la muntanya: el dringar elegíac de les esquelles.

J. D.

EL NÚMERO VINENT, EXTRAORDINARI

El número proper, corresponent al dia 15 del que som, serà extraordinari, amb motiu de les festes de Nadal i Cap d'any. Els nostres desitjos són d'oferir un número que en res desdiguí del que per primera vegada publicàrem l'any passat en aquest mateix temps, la qual cosa creiem assolir, pel material que ja tenim i per les ofertes que ens han estat fetes.

Constarà d'una cinquantena de planes de text, amb la col·laboració dels millors escriptors de Catalunya, dibuixos de diferents artistes, boixos, reproduccions, pintures, música i gran número de fotografies artístiques, seleccionades d'entre les millors col·leccions d'art fotogràfic.

Estem segurs amb això que l'acollida que el públic dispensarà a aquest

IV.^{art} EXTRAORDINARI

serà encara superior a la que ha donat als que portem publicats.

Es amb aquesta confiança que nosaltres ens disposem a oferir de nou als nostres lectors i a quants interessa la nostra publicació una altra prova de la voluntat que ens empeny a fer que el nom de la ciutat volguda sigui, pel nostre sincer afecte, vist amb un xic més de simpatia en els debats culturals que tan sovintment remouen les aigües tranquil·les de la nostra terra.

Esperem dels nostres conciutadans sabran apreciar el nostre esforç i el faran possible amb el seu ajut.

NOTICIARI

El «BOLETÍN OFICIAL» corresponent al dimarts, dia 15 de novembre, inclueix la R. O. de 9 del mateix mes, per la qual queda nomenada la comissió que ha d'entendre en la conservació de la Seu Vella de Lleida, sota la presidència del Governador civil de la província. El dia 19 del proppassat mes celebrà la seva primera reunió.

«VIDA LLEIDATANA».—En «La Veu de Catalunya» del dia 19, s'hi publicà una intervú amb Joan Estelric, en la qual es feia constar que en l'exposició del «*Llibre Català a Madrid*» figuraria, entre les revistes nostrades més reeixides «VIDA LLEIDATANA». Constatem amb goig la nova.

UN BOTTICELLI.—Cambó, l'il·lustre Mezenas de la «Fundació Bernat Metge» ha adquirit un famós Botticelli que vindrà a enriquir el patrimoni artístic existent a nostra terra.

PAU CASALS.—En el vapor «Franca Fasio» s'embarcà cap a Itàlia, el gran artista Pau Casals, per tal de començar l'extensa tournée hivernal de cada any. Donarà recitals a Roma, París, Londres, Zuric, Berlín, Viena i en diferents poblacions d'Estat Units i Canadà.

«REVISTA DE CATALUNYA».—El número corresponent al mes d'octubre d'aquesta interessantíssima publicació, reproduïx íntegre nostre editorial del dia 15 del mateix mes, pel qual el comentarista adreça la seva adhesió fervorosa.

JOAN SACS.—En el nombre 40 de la mateixa «Revista de Catalunya» el gran crític Joan Sacs, parla amb elogi, en la secció «L'Art», de la campanya empresa per l'Ateneu en defensa de la Seu Vella i l'antic palau de l'Acadèmia.

OBITUARI.—Ha mort el pare de nostre bon amic i conegut comerciant En Joan Recasens. Vagi amb aquest luctuós motiu l'expressió del nostre més sincer condol.

AMADEU VIVES.—Ha estat nomenat President Mantenedor del Consistori dels Jocs Florals de Barcelona, l'il·lustre Amadeu Vives.

A TÀRREGA hi ha actuacions dignes de lloança; conferències a l'«Ateneu» la primera a càrrec de Farran i Mayoral, i la segona de J. Estadella i Arnó. L'Orfeó no para de treballar, i a més a més s'es alçat el clam a favor d'unes troballes, probablement del segle XIII recent descobertes en una de les parets de l'ermita de St. Elisi.

SESSIÓ DE PROJECCIONS.—El Centre Excursionista celebrarà en breu una vetllada en la qual es projectaran les fotografies obtingudes en diferents excursions de les realitzades darrerament.

EL CURSET BEETHOVEN A L'ATENEU.—A base de gramola, es va donar aquest curset que obtingué un èxit poc regular. Solament l'impossibilitat de poder sentir les obres del gran Beethoven amb l'instrumentació deguda pot fer passadora la idea que ha tingut la nostra primera entitat cultural de fer-nos-les conèixer de la fàiso que ho ha fet.

RECITAL DE CANçons.—El novell tenor Joan Ribes, donà el dia 20 del finit mes, amb força èxit, un recital de cançons catalanes al local de la Societat «La Violeta».

CURSET DE CONFERÈNCIES.—La Comissió de Cultura del Centre de Dependents organitza un curset de conferències, l'inauguració del qual, segons ens assabentem, anirà a càrrec d'un eminent lleidatà.

CONCERT PUIG.—Com oportunament s'havia anunciat, el 23 del proppassat novembre donà a l'Ateneu el segon recital de piano En Nadal Puig, bon amic i col·laborador nostre.

L'ATENEU.—S'han reunit les Seccions de l'Ateneu per tal de nomenar Compromissaris per a l'elecció de President. Aquesta tingué lloc abans d'ahir essent nomenat En Salvador Roca i Lletjós, al qui salutem i oferim nostre concurs en la tasca cultural que presidirà.

MEDALLONS.—Aquest és el títol d'un aplec de sonets que suara ha donat a l'estampa el Mestre en Gai Saber i poeta del Ribagorça, Mn. Antoni Navarro.